

Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn

ARI-MATTI NÄÄTÄNEN & MARI ANTTILA

Ammattiyhdistysliikkeen jäsenmäärän lasku ja institutionaalisen aseman heikentyminen voivat vähentää sosiaalimenoja ja kasvattaa tuloeroja. Suurimmassa osassa tässä kirjallisuuskatsauksessa analysoiduista tutkimuksista havaittiin, että ammattiyhdistysliikkeiden jäsenmäärä ja työehtosopimusten kattavuus ovat positiivisessa yhteydessä taloudellisen kilpailukyvyn kehityksen kanssa.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Hyvinvointivaltion keskeisenä tavoitteena pidetään eriarvoisuuden vähentämisen ja talouden kilpailukyvyyn yhteensovittamista (Iversen 2005). Viimeaikaisen keskustelun valossa nykyajan ammattiyhdistysliike¹ voi heikentää tämän tavoitteen saavuttamisen edellytyksiä. Laajalti siteeratun näkemyksen mukaan jäsenmäärän vähentyminen on saanut ammattiyhdistysliikkeen vetäytymään kuoreensa ja keskittymään ainoastaan työssäkäyvien jäsentensä eli työmarkkinoiden sisäpiiriläisten edun ajamiseen. Jäsenkadon hidastamiseksi ja institutionaalisen aseman säilyttämiseksi moderni ammattiyhdistysliike keskittyy yhteiskuntapolitiikassa aiempaa kapeamman työntekijäjoukon intresseihin. (Davidsson & Emmenegger 2012.)

Tämän tutkimuksen kohteena olevan argumentin mukaan ammattiyhdistysliike ei enää toimi 1970-luvun tapaan aktiivisesti yhteiskunnallis-

ta eriarvoisuutta vähentäen (Ahlquist 2017). Sen sijaan se kääntää selkensä työmarkkinoiden ulkokehällä oleville ihmisille esimerkiksi liittoutuen sosiaali- ja talouspolitiikan kysymyksissä työntajien kanssa (Jensen 2012, 225–226; Davidsson & Emmenegger 2012). Hyvinvointivaltioon liitettyjen sosiaalisten ja taloudellisten tavoitteiden yhteensovittamista heikentää myös vastuullisuuden katoaminen ammattiyhdistysliikkeen talouspolitiikasta. Väitteen mukaan ammattiyhdistysliike pyrkii suojaamaan sisäpiiriläisten työpaikkoja esimerkiksi yritystuilla ja työläinsäädännöllä, mikä lisää palkkavaateita ja heikentää kustannuskilpailukykyä etenkin vientialoilla (Palier & Thelen 2010). Työnantajayhteistyön lisäksi ammattiyhdistysliikkeen on nähty edistävän sisäpiiriläisten etua sosiaalidemokraattisten puolueiden välityksellä ja omalla vaikuttamistyöllä (Rueda 2014).

Artikkelissa kysymme, millainen on ammattiyhdistysliikkeen yhteys OECD-maiden kehitykseen sosiaalimenojen, tuloerojen sekä taloudellisen kilpailukyvyn näkökulmista. Valitsimme nämä kolme näkökulmaa, koska ne ovat perusteltuja keskusteltaessa hyvinvointivaltion keskeisen tavoit-

¹ Tässä tutkimuksessa ammattiyhdistysliike käsitetään jäsenmäärän ja sen institutionaalisen aseman (esim. työnantajayhteistyö ja työehtosopimusneuvottelujen kattavuus) näkökulmista.

teen, eli eriarvoisuuden vähentämisen ja kilpailukyvyyn yhteensovittamisen, toteutumisesta. Hyvinvointivaltion rooliin eriarvoisuuden vähentämisessä yhden näkökulman tuovat sosiaalimenot, joita käytetään yhtenä sosiaalipolitiikan laajuuden mittarina (Huber & Stephens 2010, 214). Koska sosiaalimenot korreloivat vain osittain taloudellisen eriarvoisuuden mittareiden kanssa (Esping-Andersen & Myles 2009), on syytä tarkastella erikseen ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä tuloeroihin. Tuloerojen yhteyttä tarkastelemme Gini-kertoimen lisäksi tulodesiilien suhdeluvuilla, ylimpien tuloryhmien osuutena kaikista tuloista ja köyhyysasteella. Kilpailukyvyyn yhteyttä arvioimme sekä suoraan työn tuottavuuden, investointien ja pääomapaon näkökulmista että välillisesti talouskasvun kautta.

Tutkimuskysymykseen vastaamme systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmällä. Aineisto koostuu 17 empiirisestä tutkimuksesta, jotka ovat julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen. Analysoitavien artikkeleiden paneeliaineistot alkavat keskimäärin vuonna 1980 ja päättyvät vuoteen 2009. Tutkimuksen tarkoituksena on täyttää viimeaikaisen tutkimuksen kolmen näkökulman yhteen saattamisen ja vertailun puutteesta syntyvä aukko alan kirjallisuudessa. Tutkimus analysoi ensi kertaa yhtäaikaaisesti ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn aiemman kirjallisuuden perusteella. Tutkimuksen tulokset ovat yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta relevantteja, koska ne osoittavat ammattiyhdistysliikkeen vaihtelevat yhteydet OECD-maiden ajallisissa kontekstissa. Lisäksi esitämme konkreettisia ehdotuksia jatkotutkimuksen kehittämiseksi.

Ammattiyhdistysliikkeen teoreettisia yhteyksiä sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn sekä tästä keskustelusta johdettuja tutkimushypoteesejä käsittelemme tarkemmin seuraavassa luvussa. Menetelmät ja aineisto -luvussa kuvaamme, kuinka systemaattinen kirjallisuuskatsaus on toteutettu ja mitkä ovat keskeisiä tekijöitä tutkimuksen luotettavuuden arvioimisessa. Analyysin tulokset esittelemme neljännessä luvussa ennen johtopäätöslukua.

Hyvinvointivaltio ja ammattiyhdistysliike

Walter Korven (2006) valtaresurssiteorian mukaan ammattiyhdistysliikkeen keskeisenä tavoitteena on työväenluokan etujen ajaminen. Työn ja pääoman välisen konfliktin viitekehyksessä ammattiyhdistysliike paikantuu vasemmiston poliittisen pääoman lähteeksi ja varastoksi, jonka vaikutusvalta perustuu jäsentensä mobilisoimiseen ja yhteiskunnallisten epäkohtien politisoimiseen joukkovoiman avulla. Viimeaikainen empiirinen kirjallisuus tukee valtaresurssiteorian näkemystä ja on syventänyt ymmärrystä ammattiyhdistysliikkeen vaikutusmekanismeista länsimaissa sosiaalimenojen näkökulmasta. Mikrotasolla ammattiyhdistysliikkeen jäsenet kannattavat muita useammin tulo- ja hyvinvointierojen tasaamista sosiaalipolitiikalla länsimaissa (Mosimann & Pontusson 2017), joskin maakohtaiset merkittävät erot on tunnistettu (Rosetti 2019). Jonas Pontusson (2013) huomauttaa lisäksi, että yhteys uudelleenjaon ja järjestäytymisasteen välillä ei enää 2010-luvulla vaikuta olevan OECD-maissa yhtä johdonmukainen kuin aiemmin on havaittu, minkä hän arvelee johtuvan siitä, että solidaarisuus on vähentynyt liittojen palkkaneuvotteluissa ja liitot ajavat vain työmarkkinoiden sisäpiirissä olevien etuja.

Sosiaalimenojen osalta arvioimme systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tuloksia seuraavan hypoteesin kautta: Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin on niitä lisäävä (H1).

Ammattiyhdistysliikkeen institutionaalisen aseman yhteyttä elinkeinorakenteen muutokseen on jäsennetty dualismiteoriassa. Dualismiteorian mukaan työntekijät ovat jakautuneet niihin, joiden työsuhte on turvattu (sisäpiiri), sekä prekaaria työtä tekeviin (ulkopiiri), jotka eivät nauti sisäpiiriläisten kanssa samoista oikeuksista. Työmarkkinoiden polarisaatiota voimistaa esimerkiksi se, että elinkeinorakenteen muutoksen seurauksena korkean tuottavuuden työntekijäammateissa toimivien määrä vähenee ja palvelu- ja toimihenkilöammateissa työskentelevien määrä kasvaa. Korkean tuottavuuden työntekijät (esim. teollisuudessa) ovat työmarkkinoiden sisäpiiriläisiä, koska ammattiliittoon kuulumisen lisäksi heidän työsuhteensa on ulkopiiriläisiä useammin voimassa toistaiseksi ja heidän työttömyysriskinsä on pienempi. (Rueda 2014.) Työsuhteen epätyypillisyyden ja työttömyyden näkökulmista naiset ja nuoret sekä matalasti koulutetut ovat muita useammin työ-

markkinoiden ulkopiiriläisiä OECD-maiden tasolla. Korkea koulutus ei takaa pääsyä työmarkkinoiden sisäpiiriin, sillä esimerkiksi Keski-Euroopan maissa 43 prosenttia korkeakoulutetuista voidaan määritellä työmarkkinoiden ulkopiiriläisiksi heikon työmarkkinakiinnittymisen vuoksi. Vastaava luku Pohjoismaissa on 24 prosenttia, liberaalin regiimin maissa 31 prosenttia ja Etelä-Euroopan maissa 35 prosenttia. (Schwander & Häusermann 2013, 256.) Sen sijaan että ammattiyhdistysliike reagoisi työmarkkinoiden polarisoitumiseen huomioimalla työmarkkinoiden sisä- ja ulkopiiriläiset, se keskittyy ensiksi mainittujen intresseihin organisaationsa turvaamiseksi. Koska sisäpiiriläisten intressit vaikuttavat päätöksenteossa ulkopiiriläisten intressejä enemmän, paine työmarkkinoiden jouston lisäämiseen työsuhteen laatua heikentämällä kohdistuu työmarkkinoiden ulkopiiriläisiin, mikä entisestään voimistetaan polarisoitumiskehitystä. (Davidsson & Emmenegger 2012.)

Ammattiyhdistysliike vaikuttaa esimerkiksi palkkaeroihin, työttömyyteen ja tulojen uudelleenjakoon ja siten välillisesti tuloeroihin. Ammattiyhdistysliikkeen on havaittu kaventavan palkkaeroja ammatillisesti järjestäytyneillä aloilla edistäessään matalapalkkaisten työntekijöiden palkkojen korottamista. Toisaalta ammattiyhdistysliikkeen on nähty kasvattavan palkkaeroja liiton jäsenten ja ei-jäsenten välillä, sillä liitot ajavat vain jäsentensä palkkojen korottamista. (Herzer 2016.) Daniele Checchin ja Cecilia García-Peñalosa (2010) mukaan ammattiyhdistysliikkeellä on tuloeroja kasvattava vaikutus, mikä johtuu ammattiyhdistysliikkeen yhteydestä työttömyyden kasvuun. Työttömyysturvasta saatu toimeentulo on työtuloja pienempi, minkä vuoksi työttömyyden kasvu johtaa tuloerojen kasvuun työssäkäyvien ja työttömien välillä.

Tässä erisuuntaisia näkökulmia sisältävässä teemassa arvioinnin kohteena oleva hypoteesi on seuraava: Ammattiyhdistysliikkeen yhteys tuloeroihin on niitä kaventava (H2).

Richard Freemanin ja James Medoffin (1984) mukaan ammattiyhdistysliikkeen yhteys kilpailukykyyn on kaksisuuntainen. Ammattiyhdistysliike saattaa nostaa työntekijöiden palkkoja siten, että yritysten investointikyky heikkenee. Toisaalta ammattiyhdistysliike voi parantaa työntekijöiden oloja työpaikalla ja lisätä johtamisen rationaalisuutta, mikä parantaa tuottavuutta ja kilpailukykyä. Jotkin tutkimukset tukevat Freemanin

ja Medoffin näkemystä ammattiyhdistysliikkeen positiivisesta vaikutuksesta tuottavuuteen (Storm & Naasteoad 2009). Toisaalta ammattiliittojen vallan kasvu saattaa vaikuttaa yritysten kilpailukykyyn negatiivisesti. Erica Owen (2013) tutki yhdysvaltalaisista työntekijöistä koostuvalla aineistolla järjestäytymisen yhteyttä ulkomaisia investointeja koskeviin asenteisiin. Tulosten mukaan järjestäytyneen ammattiyhdistysliikkeen vahvuus teollisuussektorilla lisäsi sisään virtaavan ulkomaisen pääoman rajoituksia, kun taas vähäinen järjestäytyminen vähensi niitä.

Tutkimuskirjallisuuden kautta arvioitava kolmas tutkimushypoteesi on seuraava: Ammattiyhdistysliikkeen yhteys kilpailukykyyn on sitä heikentävä (H3).

Menetelmät ja aineistot

Toteutimme tutkimuksen empiirisen osion PRISMA-protokollan (Moher ym. 2015) mukaisesti. Aineiston systemaattisessa keräämisessä hyödynsimme Web of Science, Google Scholar ja International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) -verkkotiedonlähteitä. Käytimme seuraavia hakusanoja selittävän muuttujan osalta: "trade union density", "trade unionism", "deunionization", "bargaining coverage", "labo(u)r market institutions". Sosiaalimenojen ja tuloerojen osalta selitettävän muuttujan hakusanat olivat seuraavat: "social spending / expenditure", "inequality", "income distribution", "the Gini coefficient / ratio / index", "9/1-Decile Ratio", "9/5 Decile Ratio", "5/1 Decile Ratio" ja "top 1 % / 10 % income". Kilpailukykyyn ja talouskasvun hakusanat olivat "foreign direct investment / s / FDI", "outward foreign investment / OFDI", "international competitiveness", "economic / productivity / GDP growth". Ajantasaisimman tutkimustiedon analysoimiseksi rajasimme aineiston vuonna 2015 tai sen jälkeen julkaistuihin tutkimuksiin. Lisäksi rajasimme aineiston englanniksi kirjoitettuihin lähteisiin. Analysoitavien artikkelien etsinnän toteutimme kesäkuussa 2021.

Valitsimme tutkimukset kolmen kriteerin perusteella. Tutkimuskysymyksen vuoksi tutkimuksen piti analysoida ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn siten, että tutkimus paikansi itsensä osaksi tätä keskustelua johdanto- tai teoriaosissaan. Toiseksi analyysiin hyväksytyt tutkimukset tuli tes-

tata useampia ammattiyhdistysliikekeskustelun teorioita samanaikaisesti paneeliaineistolla. Koska poikkileikkauseineisto ei yleensä mahdollista ajallista muutosta selittävien tekijöiden tarkastelua, esimerkiksi Pasquale Tridicon (2018) tutkimus jätettiin tämän analyysin ulkopuolelle. Keskeinen syy paneeliaineistorajaukseen liittyy selittävien muuttujien, eli järjestäytymisasteen ja työehtosopimusten kattavuuden, muuttumiseen ajassa.² Rajaus on teoreettisesti johdonmukainen, sillä jäsenmäärän ja institutionaalisen aseman viime vuosikymmenten kehityksen on nähty selittävän ammattiyhdistysliikkeen yhteiskunnallisen roolin muutosta suhteessa selitettäviin muuttujiin. Koska keskeiset selittävät muuttujat muuttuvat ajassa (Ahlquist 2017, 414), on perusteltua tarkastella asiaa paneeliaineistoilla poikkileikkauseineistojen sijasta.

Usean OECD-maan paneeliaineistorajaukseen³ liittyy myös se, että yksittäisiä maita käsittelevät tutkimukset eivät sisälly tämän tutkimuksen aineistoon. Koska tutkimuskysymyksen mukainen tiedonintressi koskee ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä valittuihin muuttujiin kehittyneissä hyvinvointivaltioissa yleisellä tasolla, aineistojen vertailtavuuden ja hallittavuuden priorisoimiseksi emme tarkastele tässä yhteydessä yksittäisten maiden tilannetta. Yksittäisistä maista on tehty jonkin verran ajallisen kehityksen huomioivaa monimuuttuja-analyysiä (esim. USA:n tulorokkehityksestä Farber ym. 2021), ja näiden tarkastelu saattaisi olla mahdollinen jatkotutkimuksen aihe.

Kolmanneksi tutkimusten tuli olla vertaisarvioituja sosiaali- tai taloustieteiden foorumilla julkaistuja artikkeleita (Jufo-luokitus ≥ 1). Poikkeuksena tästä säännöstä hyväksyttiin Hanefi Topalin ja Ufuk Özerin (2018) konferenssijulkaisu sekä Norjan tilastokeskuksen Ellen Maria Rossvollin ja Victoria Sparrmanin (2015) selvitys, joita ei ollut vertaisarvioitu. Nämä analyysit oli kuitenkin toteutettu olemassa olevan kirjallisuuden näkökulmasta perinteisin aineistoin ja menetelmin, joten emme nähneet riittävästi perusteita ko. tutkimuksien sulkemiseksi tarkastelun ulkopuolelle.

Vuokaavio (kuvio 1) kuvaa analyysiin hyväksytyjen tutkimusten valintaprosessia. Hakusanoilla löydetyistä 486 tutkimuksesta ja aiemmista yh-

teyksistä löydetyistä tutkimuksista seulottiin otsikon ja abstraktin perusteella (duplikaattien poiston jälkeen) 93 tutkimusta jatkokäsittelyyn. Koko teksti käytiin läpi 39:ssä tutkimuksesta, joista 26 karsiutui, koska ne eivät täyttäneet tutkimukselle asetettuja kriteerejä. Lähteitä etsittiin myös kriteerit täyttäneiden tutkimusten lähdeluetteloista ja niihin viitannesta tutkimuksista. Analyysikriteerit täyttäneitä tutkimuksia kerättiin prosessissa 17 kappaletta.

Analysoitavien lähteiden valinta suoritettiin kaksivaiheisesti. Ensimmäisessä vaiheessa toinen kirjoittajista (AN) tarkasteli verkkotiedonlähteistä löydettyjen lähteiden otsikot ja tiivistelmät edellä asetettujen kriteerien valossa. Valittuaan relevantit lähteet sama kirjoittaja analysoi löydettyjen artikkelien koko tekstit vieden prosessin ensimmäisen vaiheen loppuun. Toisessa vaiheessa toinen kirjoittajista (MA) tarkasti, että ensimmäisessä vaiheessa valitut tutkimukset täyttävät hakukriteerit. Kirjoittajat ovat yksimielisiä siitä, että näin valitut tutkimukset täyttävät hakukriteerit.

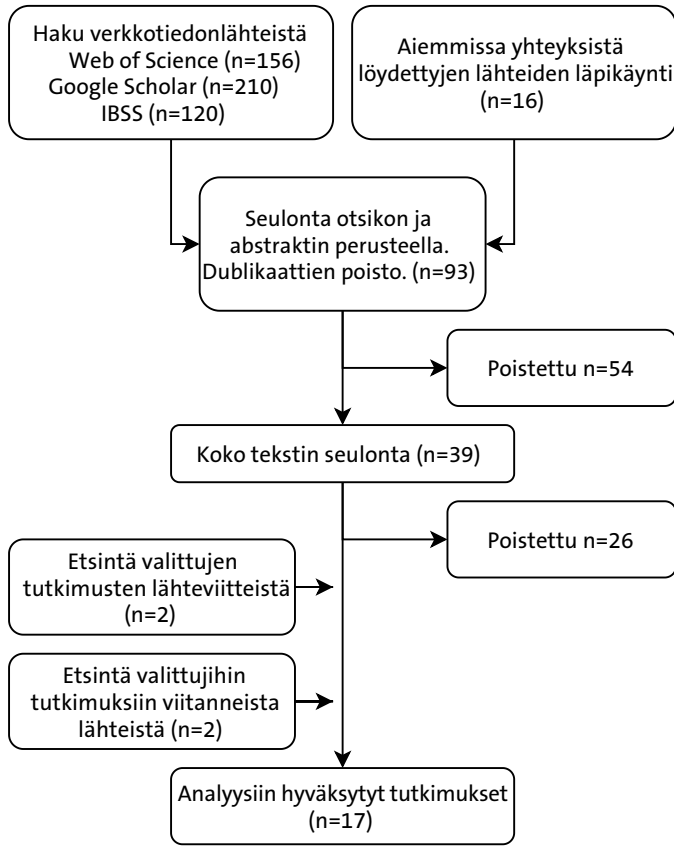
Huolimatta paneeliaineistojen analyysimenetelmien (*Panel Data Analysis*) keskinäisistä eroavaisuuksista laskentaprosesseissa, kriteereissä ja taustaoletuksissa tulosten keskinäinen vertailu on mahdollista toteuttaa yleisellä tasolla (Plümper ym. 2005). Kuitenkaan tutkimuksia ei voitu syntetisoida metaregressioanalyysimenetelmällä tutkimuksissa käytetyistä menetelmä- ja aineistovalintojen eroavaisuuksista johtuen.⁴ Tämän vuoksi synteesi toteutettiin vertailemalla eri lähtökohdista saatuja tuloksia korrelaatioiden tilastollisen merkitsevyyksien avulla. Taulukoissa 2–4⁵ plusmerkki ilmaisee, että tutkimuksen mukaan ammattiyhdistysliikkeen korrelaatio selitettävään muuttujaan on positiivinen. Miinusmerkki tarkoittaa päinvastaista tulosta, ja 0 ilmaisee korrelaation puuttumista. Plus- ja miinusmerkkien lukumäärä (1–3) viittaa tilastollisen merkitsevyyden tasoon. Yksi merkki tarkoittaa tilastollisesti melkein merkitsevää tulosta (erehtymisriski

4 Tulosten tulkinnassa on esimerkiksi huomioitava, että kiinteiden vaikutusten mallissa (*fixed-effects*) analysoidaan maiden sisäistä (ajallista) muutosta. Satunnaisten vaikutusten malli (*random-effects*) ottaa erikseen huomioon muuttujien arvon vaihtelun yli ajan ja eri havaintoyksiköiden eli maiden välisen eron.

5 Osa tämän tutkimuksen aineistosta testaa yhdistettyä paneeliaineistoa vaiheittain. Tilanpuutteen vuoksi tässä artikkelissa tarkastelu rajattiin viimeisiin malleihin, jotka huomioivat kaikkien tutkijan valitsemien muuttujien (sekä selitettävät muuttujat että kontrollimuuttujat) yhteisvaihtelun.

2 Analyysiin valittujen tutkimusten tutkimusajanjaksojen keskiarvo on 29 vuotta. Ne alkavat keskimäärin vuonna 1980 ja päättyvät vuonna 2009.

3 Analyysiin valittujen tutkimusten paneeliaineistot sisältävät keskimäärin 20 OECD-maata.

Kuvio 1. Analysoitavien tutkimusten valintaprosessi.

10 %:n tai 5 %:n tasoilla), kaksi merkkiä tilastollisesti merkitsevää tulosta (erehtymisriski tasolla 1 %) ja kolme merkkiä tilastollisesti erittäin merkitsevää tulosta (erehtymisriski tasolla 0,1 %). Taulukoissa 2–4 käytetään tätä mekaniikkaa kuvaamaan tutkijan käyttämien muiden samassa mallissa olleiden selittävien muuttujien yhteyttä. Synteesi viimeisteltiin vertaamalla tuloksia teoriaosassa perusteltuihin tutkimushypoteeseihin (ks. johdopäätökset-luku).

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen luotettavuus on riippuvainen esimerkiksi lähteinä käytettyjen tutkimusten luotettavuudesta. Erillistä tutkimusta ammattiyhdistysliiketutkimusten luotettavuudesta ei ole parhaan tietomme mukaan tehty OECD-maiden tasolta. Maatason vaikuttavuustutkimuksista on tehty vinouma-analyysi (Doucouliagos ym. 2018). Sen mukaan ammattiyhdistysliikkeen taloudellisten vaikutusten tutkimukseen ei liity tutkimusvinoumaa enempää kuin muillakaan vaikuttavuustutkimuksen osa-alueil-

la. Muuttuja- ja aikasarjavalinnoista johtuvasta vinoumasta on tehty huomioita sosiaali- ja taloustieteiden kontekstissa (Weiss & Wagner 2011). Yksi syy tämän tutkimuksen menetelmävalinnalle on, että useita keskenään vertautuvia tutkimuksia yhteen saattamalla ei tehdä johtopäätöksiä yhden tutkimuksen perusteella. Se ei kuitenkaan poista vinoumariskiä, mikä tulee ottaa huomioon tulosten tulkinnassa.

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kumulatiivinen selitysvoima on voimakkainta tuolo- ja kilpailukyteemoissa. Ensiksi mainitusta tuomme yhteen seitsemän tutkimusta ja 16 muutujatestausta. Jälkimmäisestä vertailemme kuutta tutkimusta, jotka sisältävät kymmenen muuttujatestausta. Sosiaalimenojen osalta kumulatiivinen evidenssi ei ole näin voimakasta. Siinä kriteerit täytti neljä tutkimusta, joissa ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä testattiin kahdeksan kertaa.

Lähes kaikki tässä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa analysoiduista tutkimuksista käyttä-

vät ICTWSS- aineistoa ammattiyhdistysliikkeen mittaamisessa (*Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention*). Phu Nguyen-Van ja Isabelle Terraz (2021) käyttävät järjestäytymisasteesta, palkkaneuvottelujen kattavuudesta ja korporatismiin asteesta koostuvaa summamuuttujaa ammattiyhdistysliikkeen mittaamiseen. Myös tämän muuttujan tiedot kerättiin ICTWSS-tietokannasta. Poikkeuksena Fabian Englerin (2020) tutkimus, jossa järjestäytymisasteen tiedot kerätään Armingeonin aineistosta. Molemmissa aineistossa järjestäytymisaste on käsitetty liittoon järjestäytyneiden työntekijöiden osuudeksi työvoimasta. ICTWSS-aineistossa työhotosopimusten kattavuus on määritelty palkkaneuvottelujen piirissä olevien osuutena kokonais työvoimasta. Poikkeavaa käsitystä ammattiliittojen institutionaaliseen asemasta käyttää myös Kaitlin Alper ym. (2021), jotka mittaavat ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä niiden minimipalkkalainsäädäntövallan kautta.

Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimеноihin

Sosiaalimеноja analysoineissa tutkimuksissa tutkimusperiodi alkaa 1980-luvulla tai vuonna 1990 ja päättyy vuosien 2010 ja 2015 välisenä aikana. Marc Hooghe ja Jennifer Oser (2016) sekä Topal ja Özer (2018) mittaavat sosiaalimеноja bruttokansantuoteosuutena OECD:n tilastotietokannasta (SOCX) saatavien tietojen avulla. OECD:n tilasto sosiaalimеноista kattaa eläkkeet, työkäisten työttömyys- ja sairausvakuutuksen, terveysmenot ja muut sosiaalimеноt. Koulutusmenot eivät kuulu OECD:n sosiaalimеноtilastoon. Engler (2020) mittaa työttömyysturvan ja sairausvakuutuskorvauksen tasoa (*replacement rate*). Koulutusmеноja hän tutkii 5–29-vuotiaiden koulutusmеноjen osuutena BKT:stä. Tutkimusten arviointi brutto- vai nettomääräisten sosiaalimеноtilastojen käytön suhteen on vaikeaa, koska yksikään analysoiduista vertaisarvioiduista tutkimuksista ei raportoi tätä tietoa. Sosiaalimеноtutkimuksissa paneelaineisto sisältää keskimäärin 23 OECD-maata.

Taulukossa 1 esittelemme tulokset ammattiyhdistysliikkeen yhteydestä sosiaalimеноihin. Kolmessa tutkimuksessa neljästä sosiaalimеноja mittaataan niiden BKT-osuuden kautta. Kahdessa tutkimuksessa (Hooghe & Osher 2016; Topal &

Özer 2018) kolmesta järjestäytymisaste korreloi positiivisesti sosiaalimеноjen BKT-osuuden kanssa vähintään tilastollisesti merkitsevällä tasolla ($p < 0,001$ tai $p < 0,01$). Hooghe ja Osher (2016) tarkastelevat muuttujien yhteyttä sekä satunnaisen että kiinteiden vaikutusten malleilla. Näin ollen heidän tuloksensa kertovat sekä ajallista muutosta selittävistä tekijöistä, että maiden välisiä eroja selittävistä tekijöistä.

Englerin (2020) virheenkorjausmallilla toteutettu tutkimus ei havaitse yhteyttä järjestäytymisasteen ja eläkkeiden ja työttömyysturvan korvausasteen sekä koulutusmеноjen välillä. Tämän tutkimuksen mukaan järjestäytymisaste korreloi negatiivisesti sairausvakuutuksen korvausasteen kanssa tilastollisesti melkein merkitsevällä tasolla ($p < 0,1$).

Fedra Negrin (2021) negatiivinen korrelaatio mitataan tilastollisesti melkein merkitsevällä tasolla (erehtymisriski 10 %). Kun muissa sosiaalimеноtutkimuksissa järjestäytymisasteen tiedot kerätään Jelle Visserin ICTWSS-aineistosta, Negrin (2021) kerää ne kansallisten asiantuntijoiden avulla. Hänen mukaansa ei ole poissuljettua, että kansallisten asiantuntijoiden ideologinen puolueellisuus on saattanut vaikuttaa valitun mittarin valiteettiin. Tämä saattaa siis selittää, miksi hänen tuloksensa eroavat viimeaikaisen tutkimuskirjallisuuden havainnoista.

Negrin (2021) tutkimuksen lisäksi kahdessa tutkimuksessa esitetään kriittistä keskustelua tulosten luotettavuudesta. Hooghe ja Osher (2016, 1538) pohtivat, että heidän havaitsema järjestäytymisasteen sosiaalimеноja lisäävä yhteys ja toisaalta sosiaalimеноjen järjestäytymisastetta kasvattava yhteys (*positive feedback loop*) ei mahdollisesti olisi havaittavissa vuoden 2008 finanssikriisin jälkeisessä talouskuria korostavassa poliittisessa ympäristössä. Engler (2020) ei huomionnut käyttämässään vasemmistopuolueita mittavassa muuttujassaan eroja vasemmistopuolueiden äänestäjien luokkarakenteessa. Jatkotutkimuksessa hän (Engler 2020, 18) siirtäisi huomiota mikrotasolle, koska sosiaalipolitiikka saattaa erota työväenluokkastaustaisilla vasemmistopuolueilla ja niillä vasemmistopuolueilla, joiden äänestäjäkunta on heterogeeninen.

Taulukko 1. Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin

Artikkelikieli	Aineisto	Menetelmä	Selitettävä muuttuja	Ay-liikettä mittaava muuttuja	Muut selittävät muuttujat
Hooghe & Osher (2016)	30 OECD-maata 1980–2010	PNS satunnaisten ja kiinteiden vaikutusten malleilla	Sosiaalimenojen osuus bkt:sta	Järjestäytymisaste (+++ svm, ++kvm)	Vasemmiston osuus parlamentissa (++ svm, 0 kvm), äänestysprosentti (+++ svm, 0 kvm), BKT per capita (--- svm, --- kvm), BKT:n kasvu (--- svm, --- kvm), maatalouden osuus bkt:sta (--- svm, --- kvm), teollisuuden osuus bkt:sta (--- svm, --- kvm), alkutuotanto osuus bkt:sta (--- svm, --- kvm), ulkomaankauppa (0 svm, --- kvm), kaupungeissa asuvien osuus (--- svm, 0 kvm), työttömyysaste (+++ svm, +++ kvm), ikääntyneiden osuus (+++ svm, +++ kvm), koordinoitu markkinatalous (svm +++), Ghent-maa (+++ svm).
Topal & Özer (2018)	24 OECD-maata 1990–2015	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla	Sosiaalimenojen osuus bkt:sta	Järjestäytymisaste (++)	Vasemmiston osuus parlamentissa (0), äänestysprosentti (0), verotulot (+++), BKT per capita (---), julkisen talouden velka (+++), talouden paikallisuus (+++), talouskasvu (---), ulkomaankauppa (---), työttömyys (+++), ikääntyminen (+++), kaupungeissa asuvien osuus väestöstä (+++)
Engler (2020)	21 OECD-maata 1980–2014	Virheenkorjausmalli (Error Correction Model)	Eläkkeiden korvausaste Sairausvakuutuksen korvausaste Työttömyysturvan korvausaste Koulutusmenot	Järjestäytymisaste (0) Järjestäytymisaste (-) Järjestäytymisaste (0) Järjestäytymisaste (0)	Vasemmiston osuus parlamentissa (0), talouden globalisaatio (0), työttömyys (0), ikääntyneiden osuus väestöstä (---), naisten työssäkäyntiaste (0), BKT:n kasvu (---), budjettivaje (0) Vasemmiston osuus parlamentissa (0), talouden globalisaatio (0), työttömyys (0), ikääntyneiden osuus väestöstä (+), naisten työssäkäyntiaste (++) , BKT:n kasvu (---), budjettivaje (0). Vasemmiston osuus parlamentissa (++) , talouden globalisaatio (-), työttömyys (-), ikääntyneiden osuus väestöstä (0), naisten työssäkäyntiaste (-), BKT:n kasvu (---), budjettivaje (0) Vasemmiston osuus parlamentissa (+), talouden globalisaatio (+), työttömyys, ikääntyneiden osuus väestöstä (0), naisten työssäkäyntiaste (0), BKT:n kasvu (-), budjettivaje (---)
Negri (2021)	19 OECD-maata 1985–2011	Virheenkorjausmalli (Error Correction Model)	Sosiaalimenojen osuus bkt:sta	Järjestäytymisaste (-)	Oikeisto hallituksessa (-), BKT:n kasvu (---), julkinen velka (0), inflaatio (-), työttömyys (---), väestön ikääntyminen (0), ulkomaankauppa (0), hallituksessa olevien vasemmisto- ja oikeistopuolueiden ideologien etäisyys (0), ulkomaaiset sijoitukset (0), veto-pelaajat (0)

*+ merkki ilmaisee, että tutkimuksen mukaan ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin on niitä lisäävä. - merkki tarkoittaa päinvastaista tulosta ja 0 tarkoittaa yhteyden puuttumista. Yksi merkki ($p < 0,1$), kaksi merkkiä ($p < 0,01$), kolme merkkiä, ($p < 0,001$). PNS, pienimmän neliösumman menetelmä. YPN, yleistetty pienimmän neliösumman menetelmä. SVM, satunnaisten vaikutusten malli. KVM, kiinteiden vaikutusten malli.

Ammattiyhdistysliikkeen yhteys tuloeroihin

Tuloerotutkimuksista kolmessa (Auguste 2018; Hope & Martelli 2019; Fortuna & Neto 2020) ajanjakso alkaa 1990-luvun alussa, kun muissa tutkimusajanjaksot alkavat tätä aiemmin, esimerkiksi Alperin ym. (2021) tutkimuksessa vuodesta 1969. Tuloerotutkimuksista lyhin tutkimusjakso on David Hopen ja Angelo Martellin (2019) tutkimuksessa (1990–2007). Seitsemästä tuloero-

ja käsitellestä tutkimuksesta kaksi (Hope & Martelli 2019; Roberts & Kwon 2017) käyttää mitarina WID-aineiston (*World Inequality Database*) ylimmän prosentin osuutta kaikista rahatalousta. Thibault Darcillon (2016), Anthony Roberts ja Roy Kwon (2017), Daniel Auguste (2018) sekä Natercia Fortuna ja Antonio Neto (2020) mitaavat tuloeroja SWIID-aineistolla (*Standardized World Income Inequality Database*) Gini-kertoimella mitattuna (*post-tax-and-transfers Gini coefficient*). Molemmat tuloeroaineistot mittaavat markkina-

tuloja verojen ja tulonsiirtojen jälkeen. Markkina-tuloissa huomioidaan työ- ja pääomatulot. Desiilien välistä suhdelukua käytetään kolmessa tutkimuksessa, joista yksi (Rossvoll & Sparrman 2015) kerää datan OECD:n tilastosta ja kaksi (Roberts & Kwon 2017; Hope & Martelli 2019) WID-aineistosta. Tuloerotutkimuksissa aineisto sisältää keskimäärin 22 OECD-maata.

Taulukosta 2 havaitaan, että työehtosopimusten kattavuus ja järjestäytymisaste korreloivat negatiivisesti Gini-kertoimen (verojen ja tulonsiirtojen jälkeen) kanssa tilastollisesti merkitsevällä (Fortuna & Neto 2020) tai erittäin merkitsevällä (Darcillon 2016; Roberts & Kwon 2017) tasolla.

Rossvollin ja Sparrmanin (2015) tutkimuksessa 9/1 desiilien suhdeluku on negatiivisessa yhteydessä ($p < 0,01$) työehtosopimusten kattavuuden kanssa, mutta järjestäytymisasteella ei havaitu yhteyttä. Sen sijaan Hopen ja Martellin (2019) tulokset indikoivat järjestäytymisasteen korreloivan negatiivisesti ($p < 0,01$) 9/1 desiilien suhdeluvun kanssa, kun työehtosopimusten kattavuudella ei havaita yhteyttä. Tuloksia voivat selittää erot estimaatiotekniikoissa. Rossvoll ja Sparrman käyttävät pienimmän neliösumman menetelmää (PNS), kun Hope ja Martelli käyttävät PNS-menetelmästä johdettua yleistetyn pienimmän neliösumman menetelmää (YPN). Lisäksi Roberts ja Kwon (2017) havaitsivat työehtosopimusten kattavuuden korreloivan negatiivisesti ($p < 0,001$) 5. ja 1. desiilien suhdeluvun kanssa, kun Rossvoll ja Sparrman (2015) eivät havaitse näiden muuttujien välillä yhteyttä järjestäytymisasteella tai työehtosopimusten kattavuudella mitattuna.

Alperin ym. (2021) tutkimus on ainoa, joka mittasi ammattiyhdistysliikkeen institutionaalista asemaa minimipalkkalainsäädännön näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan järjestäytymisaste ja palkkakoordinaation taso eivät korreloi työikäisten (18–64-vuotiaat) köyhyysasteen (50 % mediaanitulosta) kanssa. Sen sijaan ammattiliittojen vaikutusvalta minipalkkalainsäädäntöön ennustaa pienempää köyhyysasteen alapuolella olevien osuutta työikäisestä väestöstä tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla ($p < 0,001$).

Kahdessa tuloerotutkimuksessa keskustellaan tulosten luotettavuuteen vaikuttavista tekijöistä. Muut tutkimukset ovat empiirisesti orientoituneita (esim. Fortuna & Neto 2020; Rossvoll & Sparrman 2015), ja ne eivät tarjonneet näkemyksiä tulosten luotettavuudesta. Pohdinta saattaa olla myös käsitteellistä, kuten talouden globalisaa-

tion (Auguste 2018) tai finansiaatio (Roberts & Kwon 2017) yhteydessä, mutta ne eivät kyseenalaista tehtyjä menetelmä- tai aineistovalintoja.

Alperin ym. (2021, 1736–1737) mukaan ammattiliittojen yhteys köyhyysasteeseen (50 % mediaanitulosta) on negatiivinen minimipalkkalainsäädännön kautta, mutta tämän yhteyden suunta voi kääntyä tulevaisuudessa. Työmarkkinoiden polarisoitumisen vuoksi ansiosidonnaisen työttömyyskorvaukseen oikeutettujen työttömien määrä vähenee, etenkin nuorten ja naisten keskuudessa. Kirjoittajien mukaan tämä huomio saattaa selittää sen, että ansiosidonnainen vähentää selkeästi köyhyttä kansainvälisessä (suhteellisessa) vertailussa samaan aikaan tuloköyhien absoluuttisen määrän kasvamisen kanssa.

Hopen ja Martellin (2019, 272) mukaan eri eriarvoisuusmittareilla saadut tulokset voivat erota toisistaan. Kirjoittajat valitsivat ylimmän 1 %:n rahatulosten osuuden ja 9. ja 1. desiilien suhdeluvun, koska ne mittaavat köyhyysastetta (50 % mediaanitulosta) paremmin järjestäytymisen yhteyttä ylimpien tuloryhmien tulojen kasvuun. Jatko-tutkimuksessa kirjoittajat huomioivat, että alimpien tuloryhmien tulojen kehityksen ohella järjestäytyminen vaikuttaa korkeimpiin tuloihin niiden kasvua hillitsevästi.

Ammattiyhdistysliikkeen yhteys kilpailukykyyn

Kilpailukykyä mitanneissa tutkimuksissa ajanjakso-ot ovat keskimäärin pidempiä kuin sosiaalimeno- ja tuloerotutkimuksissa. Esimerkiksi Mi Jeong Shin ja Chia-yi Lee (2019) analysoivat vuodet 1971–2013 sekä Nguyen-Van ja Terraz (2021) vuodet 1960–2010. Kilpailukykyä mitataan suoraan investointien (Cardullo ym. 2015), työn tuottavuuden (Ver-non 2015), uusien yritysten perustamisen (Bottasso ym. 2017) ja pääoman ulosvirtauksen (Shin & Lee 2019) näkökulmista. BKT:n kasvun kautta asiaa tarkastellaan kahdessa tutkimuksessa (Nguyen-Van & Terraz 2021; Etzerodt 2021). Yleisin lähde näissä tutkimuksissa on OECD:n tilastotietokanta. Muihin katsauksen osa-alueisiin verrattuna kilpailukykyä mittaavissa tutkimuksissa tarkastellaan keskimäärin pienempää määrää OECD-maita. Kilpailukykyä arvioineiden tutkimusten aineisto koostuu keskimäärin 17 OECD-maasta.

Kuudesta tutkimuksesta neljän päätuloksen mukaan järjestäytymisasteen, työehtosopimus-

Taulukko 2. Ammattiyhdistysliikkeen yhteys tuloeroihin, osa 1

Artikkeli	Aineisto	Menetelmä	Selitettävä muuttuja	Ay-liikettä mittaava muuttuja	Muut selittävät muuttujat
Rosvoll & Sparrman (2015)	20 OECD-maata 1973–2011	YPN kiinteiden vaikutusten mallilla	9/1 desiliien suhdeluku 9/5 desiliien suhdeluku 5/1 desiliien suhdeluku	Järjestäytymisaste (0), työehtosopimusten kattavuus (-) Järjestäytymisaste (-), työehtosopimusten kattavuus (-) Järjestäytymisaste (0), työehtosopimusten kattavuus (0)	Työlainsäädännön kattavuus (-), sosiaalietuuksien korvaavuusaste (-), sosiaalietuuksien kesto (0), verokiila (-), minimipalkan suuruus (-), työvoiman koulutustaso (-), työttömyys (-), ulkomaankauppa (-), t&k rahoitus (-) Työlainsäädännön kattavuus (-), sosiaalietuuksien korvaavuusaste (-), sosiaalietuuksien kesto (0), verokiila (-), minimipalkan suuruus (-) työvoiman koulutustaso (0), työttömyys (-), ulkomaankauppa (-), t&k rahoitus (-) Työlainsäädännön kattavuus (-), sosiaalietuuksien korvaavuusaste (-), sosiaalietuuksien kesto (0), verokiila (-), työvoiman koulutustaso (-), työttömyys (0), ulkomaankauppa (-), t&k rahoitus (0)
Darcillon (2016)	18 OECD-maata 1980–2012	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla	Gini-kerroin (SWIID)	Järjestäytymisaste (-)	Osakemarkkinoiden pääoma (0), työlainsäädäntö (-), talouden avoimuus (0), työttömyys (0), BKT:n kasvu (0), t&k investoinnit (0)
Roberts & Kwon 2017	17 OECD-maata 1980–2007	Ehdollistettu PNS kiinteiden vaikutusten mallilla	Gini-kerroin (SWIID) 5/1 desiliien suhdeluku Ylimmän 1 % rahatulojen osuus kaikista tuloista	Työehtosopimusten kattavuus (-) Työehtosopimusten kattavuus (-) Työehtosopimusten kattavuus (-)	Finanssisektorin koko työntekijöiden suhteellisella osuudella mitattuna (-), Liberaalin regiimin maa (+), maataloustyöväestön osuus työntekijöistä (0), työmarkkinoiden polarisaatio (-), työttömyysaste (+++), naisten työssäkäyntiosuus (+), dekommodifikaation taso (0), konservatiivisen puolueen osuus parlamenttipaikoista (0), vasemmiston osuus parlamenttipaikoista (0), pääoman ulosvirtaus (0), nettomaahanmuutto (0) Finanssisektorin koko työntekijöiden suhteellisella osuudella mitattuna (+++), Liberaalin regiimin maa (+++), maataloustyöväestön osuus työntekijöistä (+), työmarkkinoiden polarisaatio (+++), työttömyysaste (+), naisten työssäkäyntiosuus (+), dekommodifikaation taso (-), konservatiivisen puolueen osuus parlamenttipaikoista (0), vasemmiston osuus parlamenttipaikoista (0), pääoman ulosvirtaus (0), nettomaahanmuutto (+) Finanssisektorin koko työntekijöiden suhteellisella osuudella mitattuna (-), Liberaalin regiimin maa (-), maataloustyöväestön osuus työntekijöistä (-), työmarkkinoiden polarisaatio (0), työttömyysaste (0), naisten työssäkäyntiosuus (0), dekommodifikaation taso (0), konservatiivisen puolueen osuus parlamenttipaikoista (-), vasemmiston osuus parlamenttipaikoista (-), pääoman ulosvirtaus (0), nettomaahanmuutto (++)
Auguste (2018)	23 OECD-maata 1990–2009	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla (Driscoll-Kraay)	Gini-kerroin verojen ja tulonsiirtoja Gini-kerroin verojen ja tulonsiirtojen jälkeen	Järjestäytymisaste (0) Järjestäytymisaste (-)	Ulkomaankauppa (++) suoraa ulkomaiset investoinnit (FDI) (0), maahanmuuttajataustaisten osuus väestöstä (-), sosiaalimenot BKT-osuutena (0), BKT per henkilö (-), työntuottavuus (-), väestön koko (+), kouluttautumisen taso (0) Ulkomaankauppa (0), suoraa ulkomaiset investoinnit (FDI) (0), maahanmuuttajataustaisten osuus väestöstä (-), sosiaalimenot BKT-osuutena (-), BKT per henkilö (-), työntuottavuus (0), väestön koko (+++), kouluttautumisen taso (0)

neuvottelujen kattavuuden tai työmarkkinajärjestöjen koordinaation yhteys kilpailukykyyn on sitä vahvistava. Guy Vernonin (2015) tilastollisesti melkein merkitsevän tuloksen ($p < 0,1$) korkean järjestäytymisasteen maissa työn tuottavuus on kasvanut 1965–1995 nopeammin kuin matalan järjestäytymisasteen maissa. Ammattiyhdistysliikkeen taloudellista toimeliaisuutta vahvistavasta yhteydestä raportoivat myös Anna Bottasso ym. (2017), joiden mukaan järjestäytymisaste korreloi positiivisesti tilastollisesti melkein merkitsevällä tasolla ($p < 0,1$) uusien yritysten määrään, mutta toimintansa lopettaneiden yritysten määrään järjestäytymisasteella ei havaittu yhteyttä. Tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla ($p < 0,001$) Shin ja Lee (2019) havaitsivat, että yritysten ulkomaille muuton todennäköisyys vähennee, jos sekä järjestäytymisaste että työehtosopimusten kattavuus ovat maassa korkealla tasolla. Jos vain järjestäytymisaste tai vain työehtosopi-

mususten kattavuus on korkealla tasolla, Shin ja Lee (2019) tulokset ovat päinvastaisia tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla ($p < 0,001$). Lisäksi Søren Etzerodtin (2021) mukaan ammattiyhdistysliike työntekijä- ja työnantajajärjestöjen koordinaatiolla mitattuna ei ole yhteydessä BKT:n kasvuun. Jos korkea dekommodifikaation taso otetaan huomioon, työmarkkinajärjestöjen koordinaatio tukee BKT:n kasvua tilastollisesti merkitsevällä tasolla ($p < 0,01$).

Kilpailukykyä heikentävästä yhteydestä raportoi kaksi tutkimusta. Gabrielle Cardullo ym. (2015) raportoivat, että työehtosopimusten kattavuus korreloi negatiivisesti ($p < 0,01$) investointeihin aloilla, joissa on alentunut kilpailukyky (*sunken capital industries*). Lisäksi Nguyen-Van ja Terraz (2021) havaitsivat tilastollisesti melkein merkitsevällä tasolla ($p < 0,1$), että heidän käyttämänsä järjestäytymistä ja työehtosopimusten kattavuutta mittaava summamuuttuja korreloi negatiivisesti

Taulukko 3. Ammattiyhdistysliikkeen yhteys tuloeroihin, osa 2

Artikkeli	Aineisto	Menetelmä	Selitettävä muuttuja	Ay-liikettä mittaava muuttuja	Muut selittävät muuttujat
Hope & Martelli (2019)	18 OECD-maata 1990–2007	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla (Prais-Winsten)	Ylimmän 1 % rahatulojen osuus kaikista tuloista 9/1 desiliin suhdeluku	Järjestäytymisaste (---), työehtosopimusten kattavuus (0) Järjestäytymisaste (-), työehtosopimusten kattavuus (0)	Tietotyön osuus työvoimasta (+++), koulutusmenot (0), pääomamarkkinan koko (0), yksityinen velka (0), pääoman ulosvirtaus (0), työttömyys (-) Tietotyön osuus työvoimasta (+++), koulutusmenot (0), pääomamarkkinan koko (0), yksityinen velka (0), pääoman ulosvirtaus (0), työttömyys (---)
Fortuna & Neto (2020)	35 OECD-maata 1993–2017	PNS satunnaisten ja kiinteiden vaikutusten malleilla	Gini-kerroin verojen ja tulo siirtojen jälkeen	Järjestäytymisaste (--svm & kvm), työehtosopimusten kattavuus (--svm & kvm)	BKT:n kasvu (0 svm & kvm), toistaiseksi voimassa olevien työ sopimusten suoja työläinsäädännössä (--svm & kvm), määräaikaisten työ sopimusten suoja työläinsäädännössä (0 svm & kvm)
Alper, Huber & Stephens (2021)	22 OECD-maata 1969–2015	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla (Prais-Winsten estimatiolla)	Työikäisten (18–64 v.) köyhyysaste (50 % mediaanitulosta) käytettävissä olevien tulojen perusteella	Järjestäytymisaste (0), Palkkakoordinaation taso (0), Ammattiliittojen vaikutus minimipalkkalainsäädäntöön (---)	Perhe-etuusmenot (+++), universaalit sosiaalietuudet (---), ulkomaankauppa (+++), ulkomainen pääoma (0), työttömyys (+++), yksinhuoltajaperheissä asuvien lasten lukumäärä (+++), teollisuustyöväestön osuus työvoimasta (0), työllisyysaste (---), koulutusmenot (0)

*+ merkki ilmaisee, että tutkimuksen mukaan ammattiyhdistysliikkeen yhteys tuloeroihin on niitä lisäävä. - merkki tarkoittaa päinvastaista tulosta ja 0 tarkoittaa yhteyden puuttumista. Yksi merkki ($p < 0,1$), kaksi merkkiä ($p < 0,01$), kolme merkkiä, ($p < 0,001$). PNS, pienimmän neliösumman menetelmä. YPN, yleistetty pienimmän neliösumman menetelmä. SVM, satunnaisten vaikutusten malli. KVM, kiinteiden vaikutusten malli.

Taulukko 4. Ammattiyhdistysliikkeen yhteys kilpailukykyyn

Artikkelikeli	Aineisto	Menetelmä	Selitettävä muuttuja	Ay-liikettä mittaava muuttuja	Muut selittävät muuttujat
Cardullo, Conti & Sulis (2015)	11 OECD-maata 1980–2000	Difference-in-difference	Investoinnit per työntekijä aloilla, joissa alentunut kilpailukyky	Työehtosopimusten kattavuus (–)	Järjestäytymisaste (0), toistaiseksi voimassa olevien työsuojapimusten suoja työlainsäädännössä (0), määräaikaisten työsuojapimusten suoja työlainsäädännössä (0), liittojen välinen koordinaatio (–), oikeusvaltiomittari (++) , vientialojen järjestäytymisaste (0)
Vernon (2015)	14 OECD-maata 1965–1995	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla	Työn tuotavuuden kasvu	Korkean järjestäytymisasteen maat (+), matalan järjestäytymisasteen maat (–)	Pääomatulojen suhde työntekijätuloihin (++) , t&k rahoitus (0), palkkatuloerot (–), työttömyysaste (++)
Bottasso, Conti & Sulis 2017	13 OECD-maata 2004–2007	Difference-in-difference	Uusien yritysten osuus kaikista yrityksistä Toimintansa lopettaneiden yritysten osuus kaikista yrityksistä	Järjestäytymisaste (+) Järjestäytymisaste (0)	Työlainsäädännön taso (–), historia talouskasvusta (0), t&k rahoitus (0), konkurssitilassa olevien yritysten osuus kaikista yrityksistä (–), työttömyysturvan korvaavuusaste (++) , korporatismi taso (–) Työlainsäädännön taso (–), historia talouskasvusta (0), t&k rahoitus (0), konkurssitilassa olevien yritysten osuus kaikista yrityksistä (0), työttömyysturvan korvaavuusaste (0), korporatismi taso (–)
Shin & Lee (2019)	27 OECD-maata 1971–2013	PNS kiinteiden vaikutusten mallilla	Pääoman ulosvirtaus (ml. yritysten muutto ulkomaille)	Järjestäytymisaste (+++) Työehtosopimusten kattavuus (+++) Järjestäytymisaste ja työehtosopimusten kattavuus (–)	EU-jäsenyys (0), talouskriisit (0), pääoman liikkuvuus (+++), vaalivuosi (0), vasemmistohallitus (0), ulkomaankauppa (+++), talouskasvu (0)
Nguyen-Van & Terraz (2021)	21 OECD-maata 1960–2010	GMM-malli (Blundell & Bond 1998)	BKT per henkilö (kiintein 2005 hinnoin)	Järjestäytymistä ja työehtosopimusten kattavuutta mittaava summamuuttuja (–)	Yksityiset investoinnit (0), ulkomaankauppa (++) , julkisen sektorin koko (–), inhimillinen pääoma (++) , t&k-menot (0), inflaatio (–), väestönkasvu (0)
Etzerodt (2021)	17 OECD-maata 1974–2009	Ehdollistettu PNS kiinteiden vaikutusten mallilla (Prais-Winsten estimatiolla)	BKT:n kasvu käyvin hinnoin	Työntekijä- ja työnantaja-järjestöjen koordinaatiota kuvaava summamuuttuja ja dekommodifikaatio (++)	Dekommodifikaatio (–), työntekijä- ja työnantajajärjestöjen koordinaatiota summamuuttuja (0), väestön koko (0), inhimillinen pääoma (–), inflaatio (–), investoinnit (bkt-osuutena) (–), ikääntyneiden osuus väestöstä (0), maailmantalouden sykli (++) , vaaleissa annettujen äänen jakautuminen useiden puolueiden kesken (–), vasemiston osuus parlamentissa (0)

henkeä kohti lasketun BKT:n kasvun kanssa.

Vaikka kilpailukykyä analysoineissa tutkimuksissa arvioidaan rutiininomaisesti aineiston tekniistä sopivuutta menetelmään, vain yhdessä artikkelissa keskustellaan kriittisesti tehdystä aineistovalinnasta. Etzerodt (2021, 19–20) haastaa päätöksensä, jonka mukaan maissa, joissa sekä dekommodifikaatio ja työmarkkinajärjestöjen koordinaatio ovat korkealla tasolla, BKT:n kasvu on nopeampaa. Hän suosittelee jatkotutkimuksessa erottelemaan tarkemmin käyttämänsä dekommodifikaatiomuuttujan. Hän hyödyntäisi sosiaalisten investointien teoriaa selittääkseen, johtuuko BKT:n nopeampi kasvu koordinoituissa markkinatalouksissa sosiaalisten investointien poliitikasta (investoinnit lastenhoitoon ja koulutukseen), kulutusta ylläpitävistä tulonsiirroista vai molempien yhteisvaikutuksesta.

Johtopäätökset ja keskustelu

Tässä artikkelissa tarkastelimme systemaattisella kirjallisuuskatsauksella, millainen yhteys ammattiyhdistysliikkeellä on OECD-maissa sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja talouden kilpailukykyyn. Ammattiyhdistysliikettä tarkastelimme yleisimmin järjestäytymisasteen ja työehtosopimusneuvottelujen kattavuuden näkökulmista. Kirjallisuuskatsauksen aineistona käytimme 17:ää empiristä tutkimusta, jotka on julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen. Analyysiin valittujen tutkimusten paneeliaineistoissa tarkastelujaksosten pituuden keskiarvo on 29 vuotta. Tarkastelujaksot alkavat keskimäärin vuonna 1980 ja päättyvät keskimäärin vuoteen 2009. Seuraavaksi arvioimme tutkimushypoteeseja kohdetutkimuksissa käytettyjen aineistojen ja menetelmien näkökulmista.

Järjestäytymisasteen yhteys sosiaalimenoihin on analysoitujen aineistojen perusteella selkeämmin niitä lisäävä kuin niitä vähentävä. Tutkimushypoteesi H1 ”Järjestäytymisasteen yhteys sosiaalimenoihin on niitä lisäävä” saa tukea BKT-tasolla kahdesta tutkimuksesta (Hooghe & Osher 2016; Topal & Özer 2018). Huolimatta Negrin (2021) artikkelin aiemmin kuvatuista haasteista liittyen käytettyjen aineistojen vertailtavuuteen, hänen heikkoa mutta päinvastaista korrelaatiota raportoivat tuloksensa lisäävät kuitenkin tämän johtopäätöksen epävarmuutta. Selkeämmin epävarmuutta asiassa lisää se, että sosiaaliturvan korvausasteiden tarkastelussa järjestäytymisasteella ei ha-

vaita säännönmukaista yhteyttä (Engler 2020). Jatkotutkimuksessa voitaisiin syventyä kysymykseen, miksi järjestäytymisasteen positiivinen yhteys sosiaalimenoihin BKT-tasolla ei heijastu sosiaaliturvan korvausasteiden tarkasteluun huomiomalla esimerkiksi erilaiset tarkasteluajanjaksot ja maaklusterivalinnat, joista keskustellaan tarkemmin tämän kappaleen lopussa.

Järjestäytymisasteen ja työehtosopimusten kattavuuden yhteys tuloeroihin näyttää tuloeroja kaventavalta, sillä yksikään tässä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa analysoiduista tutkimuksista ei indikoi päinvastaista tulosta.

Tuki hypoteesille H2 ”Järjestäytymisasteen ja työehtosopimusten kattavuuden yhteys tuloeroihin on niitä kaventava” näyttää riippuvaiselta aineistovalinnasta, kuten Hope ja Martelli (2019) argumentoivat. Heidän (mt., 272) mukaansa ammattiyhdistysliikettä mittaavan muuttujan negatiivinen korrelaatio on selkeämpi, kun tuloero-muuttuja ottaa huomioon eniten ansaitsevien tulo-ryhmien tulo-osuuden. Tämä voi selittää, miksi yhteyttä ei havaita ammattiyhdistysliikettä mittaavien muuttujien ja köyhyysasteen (50 % mediaanitulosta) välillä Alperin ym. (2021) tutkimuksessa. He kuitenkin täsmentävät, että mikäli ammattiyhdistysliikettä mitataan vaikutusmahdollisuuksilla minimipalkkalainsäädäntöön, negatiivinen korrelaatio köyhyysasteeseen havaitaan tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla.

Kuudesta tutkimuksesta neljässä järjestäytymisasteen tai työehtosopimusten kattavuuden raportoidaan korreloivan positiivisesti kilpailukyvyn kanssa. Epävarmuutta lisäävien tekijöiden vuoksi tutkimushypoteesia H3 ”Järjestäytymisasteen ja työehtosopimusten kattavuuden yhteys kilpailukykyyn on sitä heikentävä” ei kuitenkaan voida hylätä tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen perusteella. Kahdessa tutkimuksessa (Vernon 2015; Bottasso ym. 2017) järjestäytymisasteen positiivinen korrelaatio kilpailukykymuuttujiin (tuottavuuden kasvu ja uusien yritysten osuus kaikista yrityksistä) mitataan tilastollisesti melkein merkitsevällä tasolla. Lisäksi Nguyen-Van ja Terraz (2021) tekevät asiassa erisuuntaisen havainnon, mutta myös sen mukaan ammattiyhdistysliike korreloi heikosti BKT:n (per henkilö) kasvun kanssa. Selkeämmin väitettä ammattiyhdistysliikkeen negatiivisesta yhteydestä kilpailukykyyn tukee Cardullon ym. (2015) artikkeli, jonka mukaan työehtosopimusten kattavuus korreloi negatiivisesti investointeihin aloilla, joi-

den kilpailukyky on alentunut (*sunk capital intensive industries*). Toisaalta Etzerodtin tutkimus (2021) tukee päinvastaista johtopäätöstä havaitessaan BKT:n kasvavan nopeammin maissa, joissa sekä dekommodifikaatio että työmarkkinajärjestöjen koordinaatio ovat korkealla tasolla.

Tässä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa analysoiduista tutkimuksista yksikään ei tarkastellut erikseen 2000-luvun ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja talouden kilpailukykyyn ja verrannut tuloksia aiempiin ajanjaksoihin. Kuitenkin periodi 2000–2015 on kerättävissä verkkotiedonlähteistä ja se tarjoaa riittävän havaintomäärän paneeliansalysiin. Tutkimusta tarvitaan selvittämään, onko ammattiyhdistysliikkeen yhteys kilpailukykyyn, sosiaali-

menoihin ja tuloeroihin muuttunut 2000-luvulla 1990- ja 1980-lukuihin verrattuna, kuten esittää Tim Vlandas (2018). Arviomme mukaan näin on viime aikoina tehnyt vain Pontusson (2013) tuloerojen näkökulmasta.

Toinen lisätutkimuksen aihe liittyy tuloerotutkimusten maavalintoihin ja -vakiointeihin. Nykyistä johdonmukaisempi maaklusteritarkastelun huomioiminen voisi olla perustelua jatkotutkimuksessa, sillä kuten Hooghen ja Osherin (2016) sosiaalimenoanalyysi, Herzerin (2016) tuloerotutkimus, Vernonin (2015) työntuottavuuden tarkastelu ja Etzerodtin (2021) tutkimus BKT:n kasvuun vaikuttavista tekijöistä osoittavat, ammattiyhdistysliike voi vaikuttaa eri tavoin riippuen sen institutionaalisesta toimintaympäristöstä.

Saapunut 21.4.2021
Hyväksytty 8.10.2021

KIRJALLISUUS

- Ahlquist, John S. (2017) Labor unions, political representation, and economic inequality. *Annual Review of Political Science* 20, 409–432.
- Auguste, Daniel (2018) Income inequality, globalization, and the welfare state: Evidence from 23 industrial countries, 1990–2009. *Sociological Forum* 33 (3), 666–689.
- Alper, Kaitlin & Evelyne Huber & John D. Stephens (2021) Poverty and Social Rights Among the Working Age Population in Post-Industrial Democracies. *Social Forces* 99 (4), 1710–1744.
- Bottasso, Anna & Maurizio Conti & Giovanni Sulis (2017) Firm dynamics and employment protection: Evidence from sectoral data. *Labour Economics* 48, 35–53.
- Cardullo, Gabriele & Maurizio Conti & Giovanni Sulis (2015) Sunk capital, unions and the hold-up problem: Theory and evidence from cross-country sectoral data. *European Economic Review* 76, 253–274.
- Cecchi, Daniele & García-Peñalosa, Cecilia (2010) Labour Market Institutions and the Personal Distribution of Income in the OECD. *Economica* 77 (307), 413–450.
- Davidsson, Johan Bo, & Patrick Emmenegger (2012) “Defending the Organisation, Not the Members: Unions and the Reform of Job Security Legislation in Western Europe.” *European Journal of Political Research* 52 (3), 339–63.
- Darcillon, Thibault (2015) Do interactions between finance and labour market institutions affect the income distribution? *Labour* 30 (3), 235–257.
- Doucoulagos, Hristos & Freeman, Richard B. & Larroche, Patrice (2017) *The economics of trade unions: A study of a research field and its findings*. New York: Routledge.
- Engler, Fabian (2020) Political parties, globalization and labour strength: Assessing differences across welfare state programs. *European Journal of Political Research*.
- Esping-Andersen, Gøsta & Myles, John (2009) The welfare state and redistribution. In Wiemer Salverda, Brian Nolan & Timothy Smeeding (eds.) *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. Oxford: Oxford University Press
- Etzerodt, Søren Frank (2021) Explaining economic growth in advanced capitalist democracies: varieties of capitalism and welfare production regimes. *Comparative European Politics*, 1–23.
- Farber, Henry, Herbst, Daniel, Kuziemko, Ilyana, & Naidu, Suresh (2021). Unions and inequality over the twentieth century: New evidence from survey data. *The Quarterly Journal of Economics* 136 (3), 1325–1385.
- Fortuna, Natércia & António, Neto (2020) The impact of labour market institutions on income inequality: evidence from OECD countries. *Applied Economics Letters* 1–4.
- Freeman, Richard B. & Medoff, James L. (1984) What

- do unions do. *38 Industrial and Labor Relations Review* 244.
- Herzer, Dierk (2016) Unions and Income Inequality: A Heterogeneous Panel Co-integration and Causality Analysis. *Labour* 30 (3), 318–346.
- Hooghe, Marc & Oser, Jennifer (2016) Trade union density and social expenditure: A longitudinal analysis of policy feedback effects in OECD countries, 1980–2010. *Journal of European Public Policy* 23 (10), 1520–1542.
- Hope, David & Angelo Martelli (2019) The transition to the knowledge economy, labor market institutions, and income inequality in advanced democracies. *World Politics* 71 (2), 236–288.
- Huber, Evelynne & John D. Stephens. *Development and crisis of the welfare state*. Chicago: University of Chicago Press, 2010.
- Iversen, Torben (2005) *Capitalism, Democracy, and Welfare*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jensen, Carsten (2012) Two sides of the same coin? Left-wing governments and labour unions as determinants of public spending. *Socio-Economic Review* 10 (2), 217–240.
- Korpi, Walter (2006) Power resources and employer-centered approaches in explanations of welfare states and varieties of capitalism: Protagonists, consenters, and antagonists. *World politics* 58 (2), 167–206.
- Le’vesque, Christian & Murray, Gregor (2010) Understanding union power: resources and capabilities for renewing union capacity. *Transfer European Review of Labour and Research* 16 (3), 333–350.
- Moher, David & Shamseer, Larissa & Clarke, Mike & Ghersi, Davina & Liberati, Alessandro & Petticrew, Mark & Shekelle Paul & Stewart, Lesley A & PRISMA-P Group. Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic reviews* 4 (1), 1–9.
- Mosimann, Nadja & Pontusson, Jonas (2017) Solidaristic Unionism and Support for Redistribution in Contemporary Europe. *World politics* 69 (3), 448–492.
- Negri, Fedra (2021) Partisan influence on social and labor market policies in the Silver Age of welfare state retrenchment: evidences from 19 OECD countries. *Acta Politica* 56 (1), 89–107.
- Nguyen-Van, Phu & Terras, Isabelle (2021) When union’s activity matters: the impact of union centralization on economic growth in OECD countries. *Applied Economics* 10, 1–14.
- Owen, Erica (2013) Unionization and restrictions on foreign direct investment. *International Interactions* 39 (5), 723–747.
- Palier, Bruno & Kathleen Thelen (2010) Institutionalizing dualism: Complementarities and change in France and Germany.” *Politics & Society* 38 (1), 119–148.
- Plümper, Thomas & Troeger, Vera & Manow, Philipp (2005) Panel data analysis in comparative politics: Linking method to theory. *European Journal of Political Research* 44 (2), 327–354.
- Pontusson, Jonas (2013) Unionization, Inequality and Redistribution. *British Journal of Industrial Relations* 51 (4), 797–825.
- Roberts, Anthony & Roy Kwon (2017) “Finance, inequality and the varieties of capitalism in post-industrial democracies.” *Socio-Economic Review* 15 (3), 511–538.
- Rosetti, Nicolo (2019) Do European trade unions foster social solidarity? Evidence from multilevel data in 18 countries. *Industrial Relations Journal* 50 (1), 84–101.
- Rossvoll, Ellen Marie & Victoria Sparrman (2015) *Labor Market Institutions and Wage Inequality in the OECD countries*. Discussion Papers 826. Norja: Statistics Norway Research department.
- Rueda, David (2014) Dualization, crisis and the welfare state. *Socio-Economic Review* 12 (2), 381–407.
- Schwander, Hanna & Silja Häusermann (2013) Who is in and who is out? A risk-based conceptualization of insiders and outsiders *Journal of European Social Policy* 23 (3), 248–269.
- Shin, Mi Jeong & Lee, Chia-yi (2019) Labor Market Institutions and Outward Foreign Direct Investment in OECD Countries. *International Interactions* 45 (5), 781–803.
- Storm, Servaas & Naastepad, C.W.M. (2009) Labor Market Regulation and Productivity Growth: Evidence for Twenty OECD Countries (1984–2004). *Industrial Relations* 48 (4), 629–654.
- Tridico, Pasquale (2018) The determinants of income inequality in OECD countries. *Cambridge Journal of Economics* 42 (4), 1009–1042.
- Topal, Mehmet Hanefi & Özer, Ufuk (2018) The Relationship between Unionization and Social Expenditures: Is it Possible to Speak of a Policy-feedback Effect? 33th International Public Finance Conference / TR Proceedings book.
- Vernon, Guy (2015) Does egalitarian pay add value? Pay compression, union structure and manufacturing productivity growth in the OECD. *European Journal of Industrial Relations* 21 (1), 73–91.
- Vladas, Tim (2018) Coordination, inclusiveness and wage inequality between median-and bottom-income workers. *Comparative European Politics* 16 (3), 482–510.
- Weiss, Bernd & Michael Wagner (2016) The identification and prevention of publication bias in the social sciences and economics. *Methodological Artefacts, Data Manipulation and Fraud in Economics and Social Science*. De Gruyter Oldenbourg 661–684.

ENGLISH SUMMARY

Ari-Matti Näätänen & Mari Anttila: The effects of trade unionism on social expenditure, income disparity and economic competitiveness. A systematic review. (Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukyvyyn. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus)

This systematic review reanalyses 17 empirical peer-reviewed papers with a view to evaluating the effects of trade unionism on social spending, income disparity and economic competitiveness at the level of OECD countries. Theoretically, the aim is to shed new light on the ongoing debate on whether the policies of trade unions represent a threat or opportunity for advanced welfare states. This aim is pursued through the three perspectives (social expenditure, income disparity and economic competitiveness) that have not been simultaneously scrutinized in a systematic review.

Our analysis does not lend support to theories that the trade union movement increases income disparities or weakens the economic competitiveness of the welfare state. According to the majority of the studies reanalysed, trade unions are linked to narrowing gaps in income disparity. A positive correlation was found between trade unionism and social spending at the GDP level. However at the disaggregate level no such link was confirmed. Our study does not support the hypothesis that the trade union movement weakens competitiveness. For example, the association of the trade union movement with capital flight is clearly fading, and labour productivity has increased more rapidly in countries with a high level of organization.

Keywords: welfare state, trade unionism, social expenditure, income distribution, economic competitiveness, OECD countries.

KIRJOITTAJAT

Näätänen, Ari-Matti, VTM, yliopisto-opettaja, jatko-opiskelija, Turun yliopisto (armana[at]utu.fi)

Anttila, Mari, VTK, tutkimusavustaja, opiskelija (makyan[at]utu.fi)